The background features several large, overlapping, colorful swirls in shades of purple, green, and light blue. Scattered throughout are numerous small, yellow, triangular shapes that resemble stylized sun rays or confetti. The overall aesthetic is modern and vibrant.

СУЧАСНА ЗАХІДНА ФІЛОСОФІЯ

XX СТОЛІТТЯ

ПЛАН

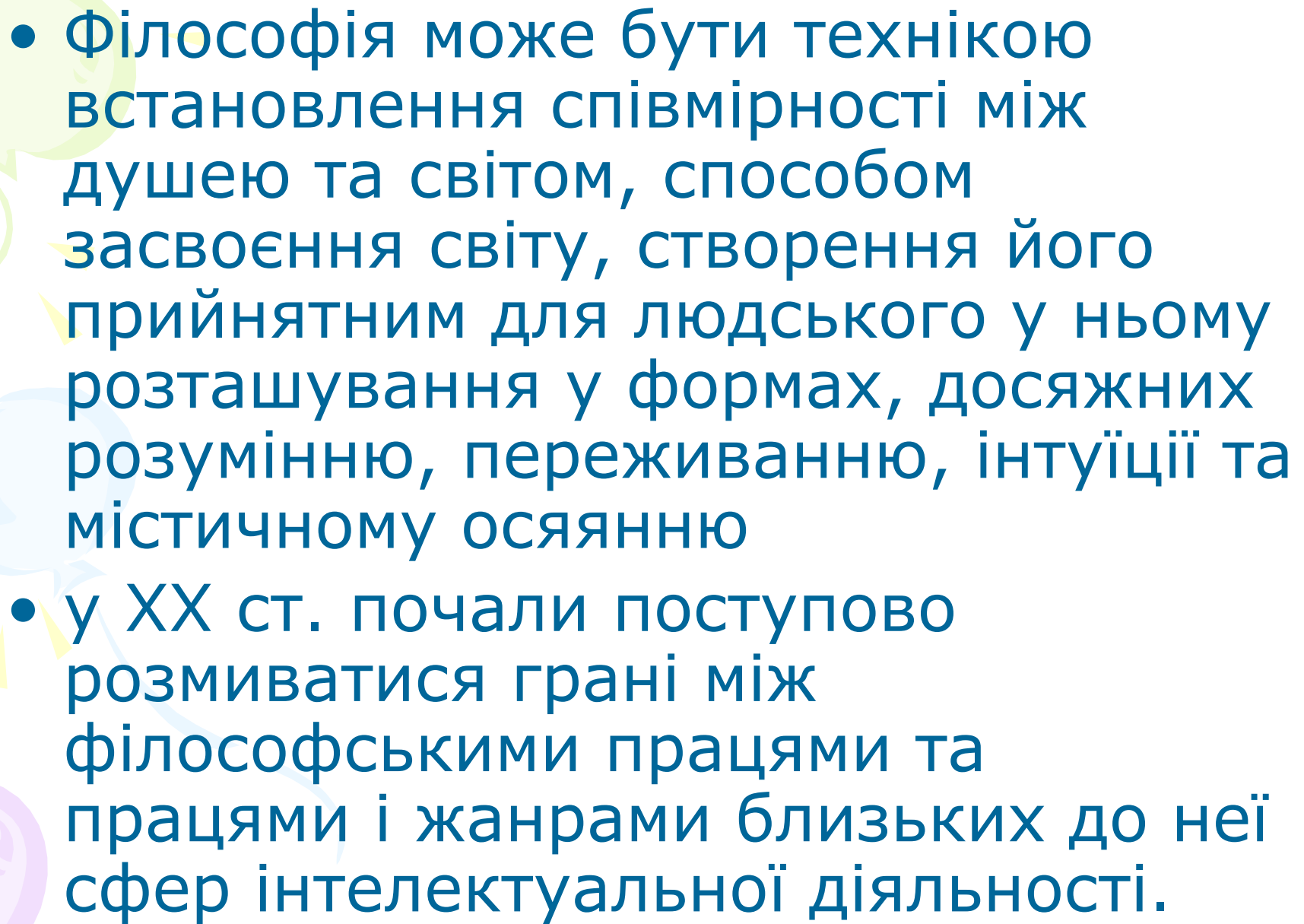
- 1. Загальні особливості духовних процесів та розвитку філософії у ХХ ст.
- 2. Напрями антропологічного спрямування: екзистенціалізм, філософська антропологія, фрейдизм, неофрейдизм, феноменологія, герменевтика

Загальні особливості духовних процесів та розвитку філософії у XX ст.

- Суспільне життя у XX ст. постає надзвичайно строкатим, інтенсивним та масштабним, різноманітним та суперечливим.
- Все це не могло не позначитись на становищі філософії.

- По-перше, філософія у ХХ ст. вийшла далеко за межі академічних аудиторій,
- постала досить сильно інтегрованою у систему загальної (а не лише спеціальної) освіти,
- отримала широке розповсюдження через різного роду видання, публічні лекції, симпозіуми та семінари, через створення та діяльність різного роду філософських товариств.

- По-друге, відчутно змінилася **мова** такої філософії: звернена до широкого загалу, вона почала говорити зрозумілою кожній людині, інколи навіть буденною мовою.
- По-третє, змінилися також (і неминуче) і її змістові та предметні орієнтації: можна сміливо стверджувати, що для філософії ХХ ст. не існує заборонених тем або зон; вона всюди проникає і все намагається втягнути в орбіту своїх інтелектуальних осмислень.

-
- Філософія може бути технікою встановлення співмірності між душею та світом, способом засвоєння світу, створення його прийнятним для людського у ньому розташування у формах, досяжних розумінню, переживанню, інтуїції та містичному осяянню
 - у ХХ ст. почали поступово розмиватися грані між філософськими працями та працями і жанрами близьких до неї сфер інтелектуальної діяльності.

філософське осмислення людини

- Проблема людини у цьому столітті набула особливої гостроти на тлі світових воєн, інтенсифікації міжнародних контактів, боротьби за права людини та ін.
- У ХХ ст. людина вперше опинилася в ситуації, коли вона остаточно загубила себе, тобто перестала себе розуміти і бути впевненою хоча б якихось своїх необхідних якостях. (М. Шелер)

Екзистенціальна філософія

- Висунула ідею абсолютної унікальності людського буття, зосередившись навколо проблеми людини та її місця в світі, проблеми духовної витримки людини, яка потрапила в потік подій і втратила контроль.

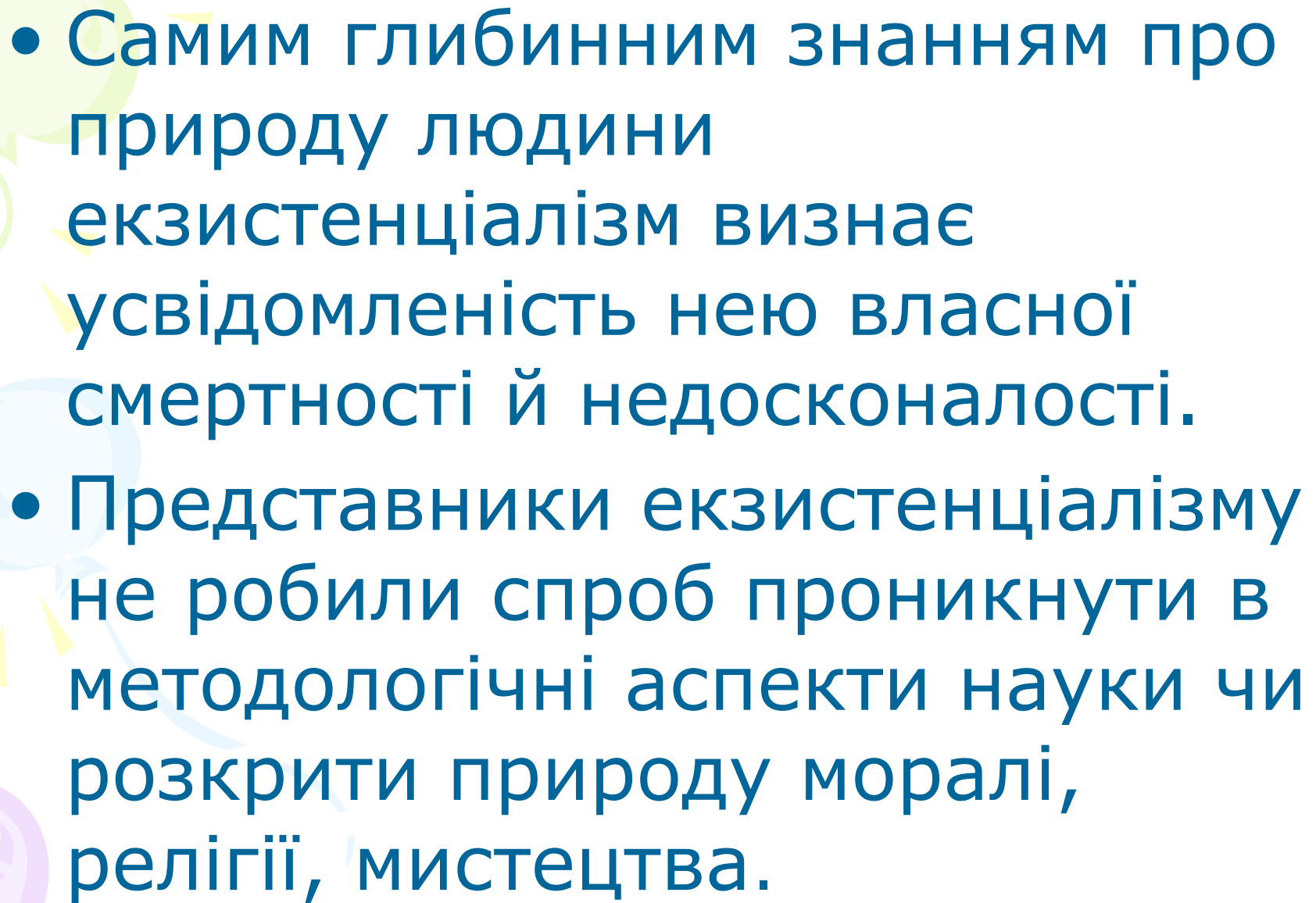
- Джерела екзистенціалізму у вченні Сьорена К'єркегора (1813—1855), який першим сформулював поняття "екзистенція", — "внутрішнє" буття, що поступово переходить у зовнішнє.
- Значно вплинули на формування та розвиток екзистенціалізму також "філософія життя" і особливо феноменологія німецького філософа Едмунда Гуссерля (1859—1938).

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ

- Основна ідея феноменології — неможливість взаємного зведення і в той же час нерозривність свідомості і людського буття, особистості і предметного світу, психофізичної природи, соціуму, духовної культури — згодом трансформувалась у теорію екзистенціалізму.

- Провідними представниками цієї духовної течії є: в Німеччині — Мартін Хайдеггер (1889—1976), Карл Ясперс (1883—1969); у Франції — Жан-Поль Сартр (1905-1980), Альбер Камю (1913—1960), Габріель Марсель (1889—1973), Моріс Мерло-Понті (1908—1961), в Іспанії - Хосе Ортега-і-Гассет (1883—1955); в Італії — Пікколо Аббаньяно (1901—1977);
- Послідовники екзистенціалізму є також у США (У.Баррет), в Японії (Нісіда, Васудзі), в арабських країнах (Абд-аль-Рах-ман Бадаві, Таїб Тізіні, Камаль Юсеф аль-Хадж) та ін.

-
- Самим глибинним знанням про природу людини екзистенціалізм визнає усвідомленість нею власної смертності й недосконалості.
 - Представники екзистенціалізму не робили спроб проникнути в методологічні аспекти науки чи розкрити природу моралі, релігії, мистецтва.

- Основними проблемами екзистенціалізму стали:
- людина як унікальна істота,
- філософія буття,
- гуманізм,
- історія західноєвропейської цивілізації,
- проблема свободи та відповідальності,
- смерті як найпотаємнішої суті людського існування, проблема часу як характеристики людського буття.
- Наша теорія, підкреслював Ж.-П.Сартр, єдина теорія, яка надає людині гідності, єдина теорія, яка не робить із неї об'єкта.

ФРЕЙДИЗМ

- Важливу роль у формуванні сучасного погляду на людину відіграв у ХХ ст. фрейдизм.
- Його засновником був австрійський психіатр З.Фрейд (1856 – 1939).
- Докладне дослідження явища **несвідомого** в людській психіці.

- Вивчаючи різного роду неврози, З. Фрейд прийшов до висновку, що вони зумовлені дією досить потужного шару людської психіки, потужного, проте невидимого, прихованого; цей шар психіки він і назвав несвідомим.
- Вважається, що за своєю будовою людська психіка нагадує айсберг: найбільша, прихована, але й найпотужніша частина – це несвідоме; за змістом це є прояви у людській психіці найперших та найпотужніших інстинктів життя.

- Видима частина "айсбергу" складається із двох частин:
- це, по-перше, свідоме, тобто контрольоване станом бадьорої психіки, та,
- по-друге, надсвідоме – те, що привнесене у людську свідомість культурними правилами та нормами соціального життя.
- Несвідоме З.Фрейд називає "Воно", оскільки його дія є безособовою, анонімною; свідоме – "Я", а надсвідоме – "Над-Я".

- У зміст несвідомого, за З.Фрейдом, входять перш за все два найпотужніші інстинкти:
- “Лібідо” – сексуальний інстинкт, та
- “Танатос” – інстинкт смерті і руйнування.
- Все живе повинно вмирати та народжуватись, тому воно водночас прагне до самопродукування та знищення вже наявного.

- Проте ці найперші інстинкти суперечать культурі, яка, на думку З.Фрейда, постає системою певних заборон (“табу”): інстинкти вимагають того, що заборонено культурою та нормами соціального життя.
- Через це людське Я опиняється у ситуації “між молотом та наковальнею”:
- з одного боку на нього тиснуть страшні за силою та недозволені за прямою реалізацією інстинкти, а з іншого боку – соціально культивовані правила і норми.

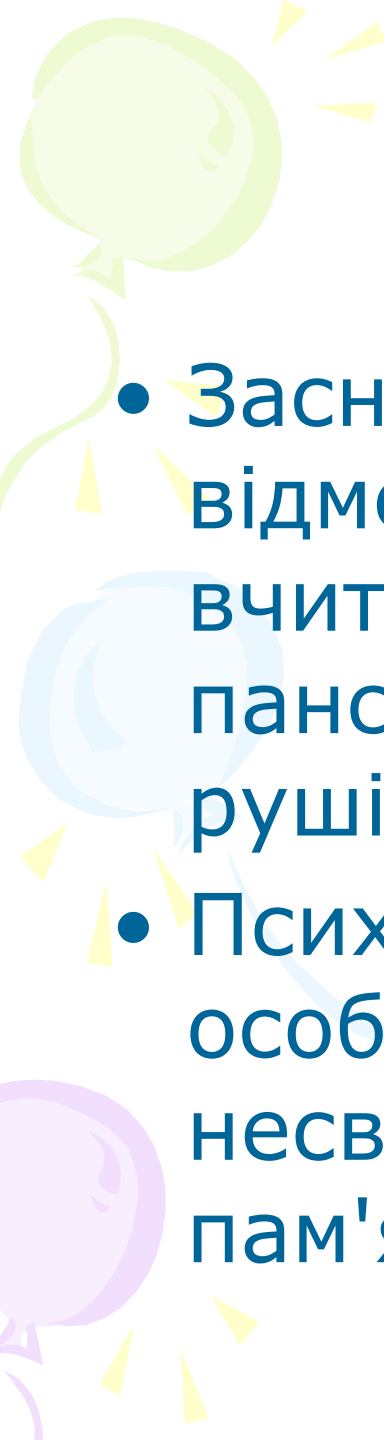
способи "розвантаження" психіки

- З одного боку, суспільство завжди припускало існування деяких "дозволених форм недозволеного";
- за Фрейдом, це є оргії давніх культур, деякі свята (наприклад, купальська ніч), танці, балет, показ мод та ін.;
- з іншого боку, існують форми "сублімації" – непрямого вивільнення – енергії несвідомого, наприклад, малювання оголених тіл, писання кримінальних романів та ін.

ПСИХОАНАЛІЗ

- Проте, коли справа доходить до зривів, і людина сама вже не може із ними впоратись, треба вживати процедуру психотерапії – шляхом розпитувань, бесід, вільних асоціацій знаходити спосіб вивільнити, легалізувати заблоковану силу, хоча б, наприклад, у словах.
- Вчення фрейдизму інколи називають психоаналізом.

К. Г. ЮНГ (1875-1961)

- Засновник аналітичної психології – відмежувався від свого великого вчителя у поглядах на пансексуалізм, як на головну рушійну силу поведінки людини.
- Психіка має три рівні: свідомість, особисте несвідоме і колективне несвідоме, яке утворюється із слідів пам'яті всього людства.

- КОЛЕКТИВНЕ НЕСВІДОМЕ утворюється з різних рівнів, які визначаються загальнолюдою, національною та расовою спадщиною.
- (Досвід тваринних предків).
- К.Н. виявляється у вигляді архетипів – домінант, першородових образів, що виявляються в образах творчості, снобаченнях (матір-земля, демони, мудрий старець тощо)

- **ОСОБИСТЕ НЕСВІДОМЕ** складається з переживань, що були колись свідомими, але потім стали забутими або витисненими із свідомого. (структурні одиниці О. Н. – почуття, думки, спогади, що організовані у так званих “комплексах”).
- Центральну роль серед архетипів Юнг відводив архетипу “самоті”, як потенційному центру особистості на відміну від “ЕГО” (“Я”) як центру свідомості.

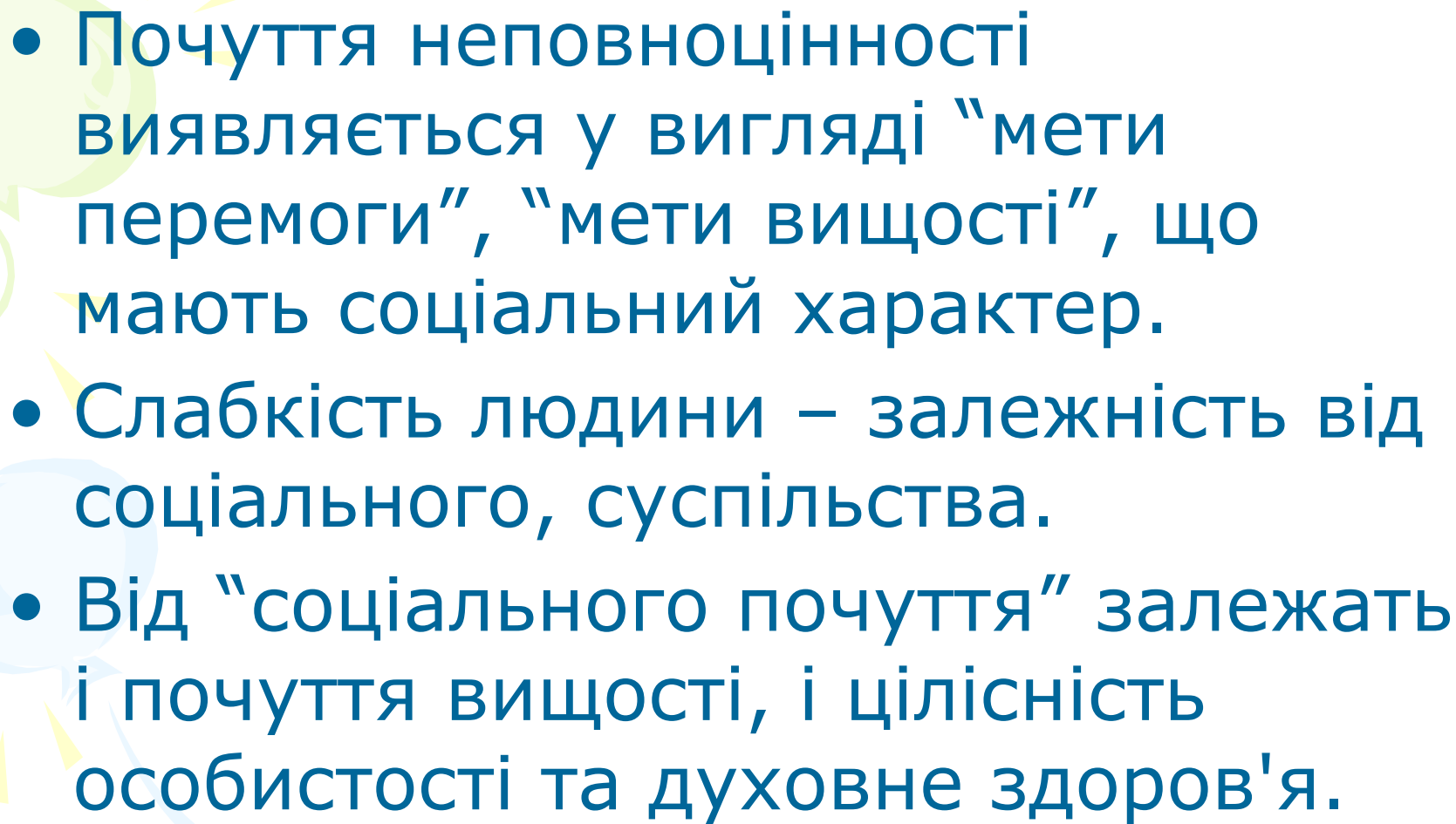
Типологія особистості за Юнгом

- Інтроверти.
- Екстраверти.
- Існують додаткові типи – інтуїтивний, мисленевий, емоційний.
- (характеризуються природними властивостями)

А. АДЛЕР (1870 - 1937)

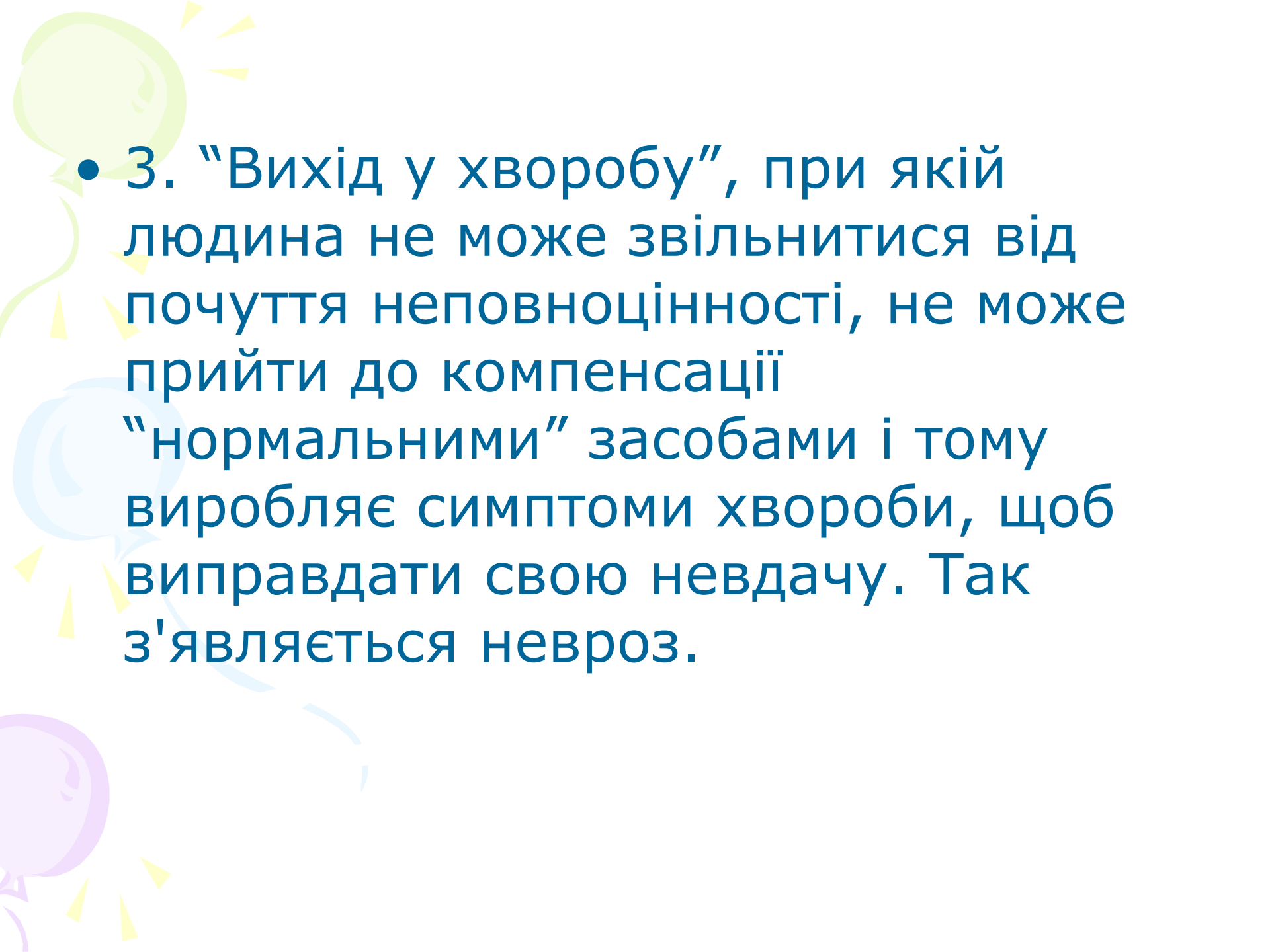
- Структура особистості єдина і тому не може бути розчленованою на три інстанції ("Воно", "Я", та "Над-Я"). Детермінантою розвитку особистості є потяг до вищості, прагнення до влади, самоствердження.
- Почуття неповноцінності.

-
- Почуття неповноцінності виявляється у вигляді “мети перемоги”, “мети вищості”, що мають соціальний характер.
 - Слабкість людини – залежність від соціального, суспільства.
 - Від “соціального почуття” залежать і почуття вищості, і цілісність особистості та духовне здоров'я.

“ЖИТТЄВІ СТИЛІ”

- Різні види компенсації:
- 1. Успішна компенсація почуття неповноцінності, що є наслідком збігу потягу до вищості з соціальним інтересом.
- 2. Надкомпенсація, яка означає однобічне пристосування до умов життя внаслідок надмірного розвитку якоїсь однієї риси або здібності.

-
- 3. “Вихід у хворобу”, при якій людина не може звільнитися від почуття неповноцінності, не може прийти до компенсації “нормальними” засобами і тому виробляє симптоми хвороби, щоб виправдати свою невдачу. Так з'являється невроз.

К. Хорні (1885 - 1952)

- Заперечення положень З. Фрейда про пан-сексуалізм і провідну роль лібідозної та агресивної тенденції в організації поведінки людини.
- Основу суті людини вона вбачала в природженому почутті неспокою.
- Людиною керують дві тенденції: потяг до безпеки (корінна тривога) і потяг до задоволення своїх бажань

“Стратегії поведінки”

- 1. потяг до людей.
- 2. намаганні віддалитися від людей.
- 3. намагання діяти проти людей (агресія)

Чотири "великих неврози" нашого часу

- 1. Невроз прив'язаності – пошуки любові та схвалення за будь-яку ціну.
- 2. Невроз влади – гонитва за владою, престижем та володарюванням.
- 3. Невроз покори – конформізм.
- 4. Невроз ізоляції – втеча від суспільства.

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ

- ФЕНОМЕНОЛОГІЯ - (грец. *Phainomenon* – той, що з'явився) – суб'єктивно-ідеалістична течія, яка зводить все суще до феноменів (явищ свідомості, даних з очевидністю) і описує їх за допомогою інтуїції.

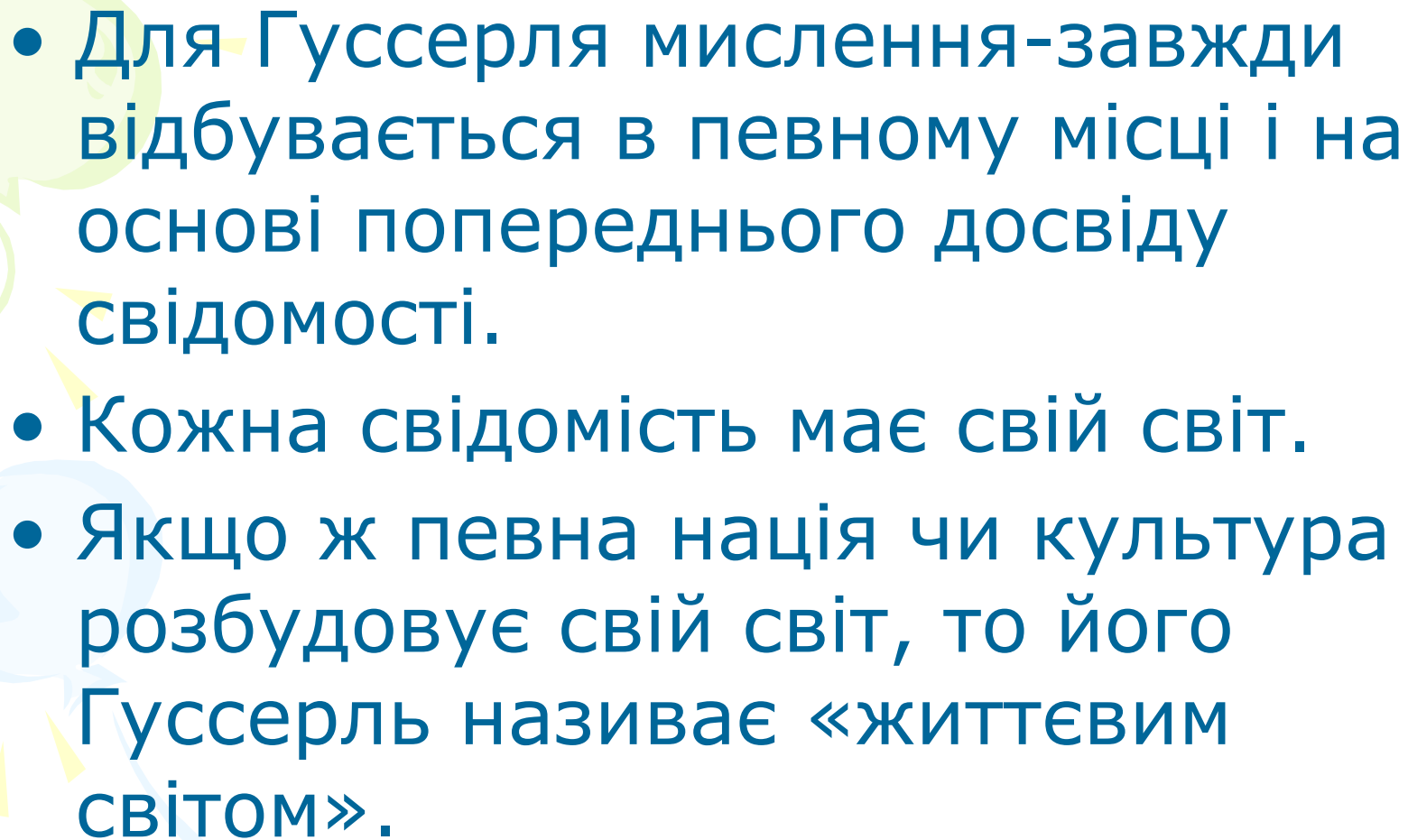
- Творцем і відомим представником феноменології був німецький мислитель Едмунд Гуссерль (1859 – 1938).
- У побутовій мові слово «феномен» вживається в значенні неповторного, незвичного явища, досягнення людини.
- Феномен – те, що дано, в сприйманні і не більше. Для Гуссерля феномен – безпосередня даність.

- Якщо філософія прагне бути строгою наукою, то вона повинна виходити з аналізу феноменів, з того, що дано з первинною очевидністю. А ними, на думку Гуссерля, є акти свідомості.
- Феноменологічна редукція.
- Сфера трансцендентальної свідомості. (свідомість як така, свідомість як сукупність певних правил функціонування, притаманних будь-якій конкретній свідомості)

- Методом вивчення свідомості є інтуїція. В сприйманні даються факти, в інтуїції – сутності (ейдоси), тобто не одиничне, а загальне.
- Ейдоси (сутності) у Гуссерля первинні стосовно фактів, вони апріорні, незалежні від фактів. У цьому феноменологія близька до платонізму.

- Аналіз актів свідомості свідчить, що їм, на думку Гуссерля, властива *інтенціональність* – означає націленість, спрямованість свідомості на предмет, «виходження» свідомості до предмета.

- Свідомість, у феноменології не є чимось суцим (не має характеристик предметного утворення), вона не є субстанцією, як вважали Декарт і Гегель. Вона завжди спрямована на світ, існує в світі, в конкретній ситуації, обмежена своїм місцем у світі і своїм часовим досвідом

-
- Для Гуссерля мислення-завжди відбувається в певному місці і на основі попереднього досвіду свідомості.
 - Кожна свідомість має свій світ.
 - Якщо ж певна нація чи культура розбудовує свій світ, то його Гуссерль називає «життєвим світом».

Герменевтика як напрямок сучасної філософії

- В античності герменевтикою називалося мистецтво роз'яснення перекладу, тлумачення. Свою назву цей вид діяльності отримав від грецького бога Гермеса, в обов'язки якого входило роз'яснення простим смертним волі богів. У християнських письменників герменевтика розумілася як мистецтво тлумачення Біблії.

- Загальнофілософська проблема герменевтики вперше була розроблена німецьким протестантський теологом Ф. Шлейєрмахером (1768–1834) та істориком культури, філософом В. Дільтеєм (1833–1911).
- У Ф. Шлейєрмахера герменевтика мислиться як мистецтво розуміння чужої індивідуальності. Основне завдання герменевтичного методу – зрозуміти автора і його текст краще, ніж він сам розумів себе і своє творіння. Предметом герменевтики виступає насамперед вираз, а не зміст, тому що саме вираз є втілення індивідуальності.

- Концепція В. Дільтея полягає в такому. Те, що людина знаходить в іншому, вона знаходить в самій собі як переживання; те, що вона сама переживає – може знайти в іншому через розуміння. Звідси – розуміння визначається як саморозуміння, оскільки в прояві чужої індивідуальності не може бути нічого такого, чого б не було в індивіда, який пізнає. Тобто, виходить замкнуте коло: інтерпретатор може побачити в матеріалі, який пізнається, лише те, що вже є в ньому самому.